Utlåtande FsUU 13/2018 rd─ RP 122/2018 rd

Försvarsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom och lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom och lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död (RP 122/2018 rd): Ärendet har remitterats till försvarsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört
- avdelningsstabsofficer Sami Roikonen, försvarsministeriet
- överinspektör Janne Torvinen, försvarsministeriet
- regeringsråd Erik Strömberg, social- och hälsovårdsministeriet
- specialplanerare Esa Janatuinen, Huvudstaben
- överinspektör Pertti Ojutkangas, Gränsbevakningsväsendet
- chef för juridiska ärenden Pekka Syrjänen, Statskontoret
- ordförande Ville Viita, Officersförbundet
- huvudförtroendeman Terho Eironen, Underofficersförbundet rf
- ordförande Jyrki Lukkarinen, Befälsförbundet rf
- generalsekreterare Juho Kärkkäinen, Beväringsförbundet rf
- ordförande Ilkka Kouri, Asevelvollisena vammautuneiden tuki ry
- beredskaps- och säkerhetschef Mika Peltoniemi, Försvarsutbildningsföreningen.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom (1521/2016) och lagen om ersättning för olycksfall och tjänstgöringsrelaterad sjukdom i krishanteringsuppdrag (1522/2016) trädde i kraft den 1 januari 2017. Syftet med lagreformen var att uppdatera lag-

stiftningen om olycksfall i militärtjänst och att garantera att personer som gör vapentjänst, vapenfri tjänst och civiltjänst, studerar för en tjänst som militär eller gränsbevakare, aktörer inom frivilligt försvarsarbete samt personer som deltar i krishanteringsuppdrag och EU:s gränskontrollbyrås verksamhet omfattas av ett skydd på en korrekt nivå i händelse av olycksfall och sjukdomar som orsakas av tjänstgöringen. Enligt värnpliktslagen omfattar fullgörandet av värnplikten beväringstjänst, repetitionsövning, extra tjänstgöring och tjänstgöring under mobilisering samt deltagande i uppbåd och besiktning av tjänstedugligheten.

Skadefall som ersätts med stöd av lagen om olycksfall i militärtjänst är olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom. Alla skador och sjukdomar som uppkommer i tjänst berättigar till ersättning. Också förhållanden under tjänstgöringen som innefattar särskilt fysiskt belastande faktorer beaktas i grunderna för ersättning. Situationer där ett lyte eller en skada som uppstått tidigare förvärras under tjänstgöringen ska omfattas av ersättningen. Försvarsutskottet lämnade ett utlåtande (FsUU 9/2016 rd — RP 225/2016 rd) om propositionen och konstaterade att reformen av lagen om olycksfall i militärtjänst i sin helhet är en mycket betydande och behövlig reform. Försvarsutskottet kritiserade att nivån på vissa ersättningar till personer som fullgör värnplikt var betydligt lägre än ersättningarna till personer som deltar i krishantering eller att ersättning överhuvudtaget inte beviljades den förstnämnda gruppen i vissa fall.

Det är enligt utskottet av högsta vikt att de värnpliktiga har samma försäkringsskydd som krishanteringspersonalen. Utskottet framhåller att beväringstjänst och repetitionsövningar är fysiskt tunga aktiviteter som inbegriper farliga situationer där det finns en risk för bestående men på samma sätt som vid krishanteringsuppdrag. Försvarsmaktens nya och rörligare stridssätt innebär också att utbildningen och övningarna är fysiskt hårdare. De dödsfall och olyckor som inträffat på senare år visar att risken för olyckor som leder till dödsfall är verklig också vid utbildning av beväringar och reservister. Det främsta motivet till en harmonisering av ersättningsnivåerna är enligt utskottet att krishanteringsverksamheten baserar sig på frivillighet medan beväringar fullgör sin lagstadgade skyldighet. Mot den bakgrunden har staten särskilt vägande skäl att se till att ersättningsnivån för beväringar i fall av bestående men eller dödsfall är adekvat och jämförbar med den ersättning som gäller för krishanteringspersonal.

Den nu aktuella propositionen syftar till att åtgärda dessa brister. Regeringen föreslår att det till lagen om olycksfall i militärtjänst fogas en bestämmelse om tilläggsersättning för bestående men som orsakats av skada eller sjukdom. Dessutom föreslås det ändringar i lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död. De nya bestämmelserna ska enligt propositionen tillämpas på personer som fullgör värnplikt, frivillig värnplikt för kvinnor eller civiltjänst. Tilläggsersättningen för bestående men är en engångsersättning på högst 210 000 euro. Vid dödsfall är ersättningsbeloppet till förmånslåtarens make 200 000 euro, till vart och ett barn under 18 år 40 000 euro och, om primära förmånstagare saknas, till vardera föräldern 20 000 euro. Med make avses enligt 3 § 1 mom. i lagförslag 2 äkta make eller maka eller sådan sambo som bodde tillsammans med förmånslåtaren och med vilken förmånslåtaren hade eller hade haft ett gemensamt barn eller ett av notarius publicus bestyrkt avtal om ömsesidigt underhåll.

Propositionen hänför sig till statens budgetproposition för år 2019 och avses bli behandlad i samband med den. Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2019 och de ska tillämpas på skadefall som uppstår efter ikraftträdandet av lagen. Utskottet menar att tidpunkten för ikraftträdandet är

motiverad, men föreslår att social- och hälsovårdsutskottet överväger huruvida lagarna bör gälla retroaktivt från och med 1 januari 2017, det vill säga då lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom (1521/2016) trädde i kraft.

Närmare kommentarer till propositionen

Ersättningen för bestående men eller dödsfall tillämpas på personal som deltar i militär eller civil krishantering och på innehavare av en militär tjänst inom Gränsbevakningsväsendet som deltar i EU:s gränskontrollbyrå Frontex verksamhet (1522/2016). Motsvarande förmåner föreslås nu alltså för personer som fullgör värnplikt enligt värnpliktslagen, frivillig värnplikt för kvinnor eller civiltjänst. Utanför tillämpningsområdet för ersättningen faller fortfarande personer som utbildas för en militär tjänst eller för en tjänst inom gränsbevakningsväsendet eller personer som deltar i verksamhet som avses i lagen om frivilligt försvar. Utskottet ser det som motiverat att utreda om tilläggsersättningen kan utsträckas också till dessa personer. Utskottet påpekar att lagen om olycksfall i militärtjänst inte tillämpas på yrkessoldater som tjänstgör i hemlandet.

Enligt propositionen har ersättning för bestående men årligen beviljats cirka 50 personer som fullgör värnplikt. Det är enligt propositionsmotiven svårt att uppskatta antalet ersättningar för dödsfall per år, och dödsfall inträffar inte heller varje år. Utskottet omfattar propositionens uppfattning att de värnpliktigas skydd vid tjänstgöring håller god nivå. Statistiskt inträffar betydligt färre dödsfall och allvarliga olyckor bland unga män under beväringstjänsten än bland resten av den manliga befolkningen i samma ålder.

Utskottet konstaterar att olycksfallen bland värnpliktiga har minskat bland annat tack vare de senaste årens reformer: samtliga permissionstransporter med kollektiva färdmedel är numera kostnadsfria för beväringarna, säkerhetsbältena och säkerhetsbågarna i försvarsmaktens fordon har minskat antalet olycksfall i tjänsten och uppmärksamhet har fästs vid skyddet av hörseln vid övningar. Varje år utbildas över 20 000 beväringar. Med hänsyn till det kan cirka 50 fall som leder till bestående men anses tolerabelt. Utskottet uppmanar med kraft försvarsmakten att se över sina utbildningsrutiner för att ytterligare minska antalet olycksfall i tjänsten, så att de unga som fullgör sin försvarsskyldighet kan göra det så tryggt som möjligt. Utskottet menar att kasernernas problem med inomhusluften utgör ett särskilt problem. Utskottet uppmanar försvarsmakten och Senatfastigheter att utan dröjsmål åtgärda problemen med inomhusluften i kasernerna.

Utskottet konstaterar att beväringstjänsten är psykiskt tung. Det är därför viktigt att garnisonerna alltid kan erbjuda psykiskt stöd när det behövs.Enligt uppgift till utskottet uppfyller självmord i princip inte lagens kriterier för olycksfall och är enligt lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom därför inte ett skadefall som ersätts. Med stöd av lagens definition av tjänstgöringsrelaterad sjukdom kan självmord anses vara ersättningsbart om det exempelvis anses att tjänstgöringsförhållandena har förvärrat en redan konstaterad psykisk sjukdom.

Utskottet konstaterar att försäkringsskyddet vid militär krishantering omfattar obegränsad rätt till ersättning under tjänstgöringsledighet. Värnpliktiga har däremot inte rätt till ersättning under permissioner. Med tjänstgöring avses i detaljmotiven till 11 a § 1 mom. i lagförslag 1 tjänstgöring enligt den värnpliktiges dagsprogram och tjänstgöring enligt programmet under civiltjänstgöra-

rens grundutbildningsperiod samt civiltjänstgörarens arbetstjänst. Tilläggsskyddet ska således inte omfatta fritid eller permissioner utanför dagsprogrammet, med undantag för resor i anslutning till tjänstgöringen. Exempelvis skadefall som inträffat under beväringens veckoslutspermissioner ska enligt förslaget inte berättiga till tilläggsersättning, såvida inte skadan inträffar på resan från eller tillbaka till tjänstgöringsplatsen vid permission. I motiven konstateras vidare att eftersom fritid även kan tillbringas på tjänstgöringsplatsen, ska rätten till tilläggsersättning dock gälla om skadefallet beror på förhållandena på tjänstgöringsplatsen. Skador som inträffar exempelvis vid eldsvåda eller motsvarande olycka på tjänstgöringsplatsen omfattas alltså av tilläggsskyddet. Däremot omfattas en skada som ådragits under en motionsprestation inte av tilläggsskyddet.

Utskottet konstaterar att en avgränsning som grundar sig på förhållandena är ytterst problematisk redan av den orsaken att fler än 20 000 beväringar fullgör värnplikt varje år, och deras tjänstgöringsförhållanden varierar avsevärt. Att försäkringsskyddet inte gäller vid permission på hemorten är enligt utskottet förståeligt. Däremot borde skador som inträffar vid frivilliga motionsprestationer utanför dagsprogrammet på garnisonsområdet eller i närliggande övningsområden absolut berättiga till ersättning. Beväringstjänsten är såväl fysiskt som psykiskt krävande, och god fysisk kondition underlättar avsevärt fullgörandet av tjänstgöringen.

Utskottet påpekar att försvarsmakten bör uppmuntra beväringarna till frivilliga fysiska övningar utanför dagsprogrammet. Utskottet föreslår därför att försäkringsskyddet utsträcks till frivilliga fysiska övningar utanför dagsprogrammet genom att det till 11 a § 1 mom. i lagförslag 1 och 3 b § 2 mom. i lagförslag 2 fogas en bestämmelse om detta. Det är enligt utskottet viktigt att försvarsmakten också internt preciserar sina anvisningar om beväringstjänstens dagsprogram så att tilläggsersättningsskyddet utsträcks till frivillig motion. Utskottet ser det som nödvändigt att tillämpningen av lagarna bevakas.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Försvarsutskottet anför

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande FsUU 13/2018 rd

Helsingfors 17.10.2018

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Ilkka Kanerva saml
vice ordförande Mika Kari sd
medlem Thomas Blomqvist sv
medlem Timo Heinonen saml
medlem Marisanna Jarva cent
medlem Antti Kaikkonen cent
medlem Seppo Kääriäinen cent
medlem Krista Mikkonen gröna
medlem Markus Mustajärvi vänst
medlem Riitta Mäkinen sd
medlem Lea Mäkipää blå
medlem Sirpa Paatero sd
medlem Markku Pakkanen cent
medlem Jaana Pelkonen saml
medlem Mika Raatikainen saf
medlem Jari Ronkainen saf
medlem Mikko Savola cent
ersättare Eero Reijonen cent.

Sekreterare var

utskottsråd Heikki Savola.